

**Ka Jingpule
Shaphang
Ka Ktien**

M. B. JYRWA

Ka Jingpule Shaphang

Ka Ktien

Ban Pynsah Jingkynmaw
Ia I Mei (Blessimai Nongrum)
Bad
Ia I Papa (Howell Davies Khongwir)
Kiba Long
Ki Nonghikai Ba Nyngkong
Jong Nga

Second and Revised Edition - 2009
5000 copies
Published by
The Author
(Ia ka hok tynrai la tyngkai)

KA LAMPHANG

	KA LAMPHANG	i
1.	KA LINGUISTICS	1
2.	KA PHONETICS BAD KA PHONOLOGY	29
3.	KA MORPHOLOGY	46
4.	KA TENSE	54
5.	KA ASPECT	74
6.	KA JINGIAKHLEH KI ASPECT MARKER BAD KI MODALITY MARKER	93
7.	KI KYNTIEN KYLLI	101
8.	KA SHYNRONG JONG KA VERB	116
	KI KOT BA LA PYNDONKAM	124

Ka Lamphang

Kane ka kot kaba lyngkot eh halor katto katne ki jingshisha ba ia dei bad ka jingpule ia ka ktien ka la mih nyngkong ha ka snem 1995. Ka daw jong ka jingmih jong ka ka la long ka Refresher - cum - Orientation Course in Khasi Language Teaching na ka bynta ki nonghikai ha College. Ka la don ka jingpyrkhat hapdeng ki nonghikai ba dei ban thoh bad kren ei ei halor ka phang Ka Jinghikai Linuistics. Ha ka sien shon kaba nyngkong nga la pyrshang ban spel Khasi ia kiba bun ki kyntien kiba na ka English, hynrei ha kane ka kynti nga la pyntylla lut ia kata baroh na ka daw jong ka jingsngew dkhoh kaba jur ban ong lingkwistik haba baroh ki nongpule kim kynnoh satia kumta. Sa kawei pat ka daw jong ka jingpyntylla ka long ba kane kaba spel Khasi ka thap lam sha kaba ki nongpule kin spel bakla ia kito ki kyntien ynda haba ki dei ban thoh shaphang jong ki ha ka English.

Ha kane ka sien shon la pyndap sa ar tylli ki lynnong, bad kita ki long: kawei halor ki kyntien kylli bad kawei pat halor ka Verb Khasi. Ka kot hi ka long ka jingpyrshang kaba rit eh na ka liang jong nga hynrei nga kyrmen ba kan ai jingtip bad jingmyntoi ia ki nongpule. Ka jingpule shaphang ka ktien ka long ka lyngkha kaba iar bad ngan sngewkmen shibun eh lada kin mih nangne sha khmat ki nongpule ki ban tynrong ha lade ia ka jingkit ban nang thoh shuh shuh sa kiwei pat ki thup kiba ia dei bad ka linguistics bad kyrpang eh halor ka ktien Khasi, ka ktien kaba ngi ieit eh.

Ha - Sharing
Lumbhalang
Nongthymmai
Shillong - 7983014

M.B. Jyrwa

Lynnong 6

KA JINGIAKHEH KI ASPECT MARKER BAD KI MODALITY MARKER

Ha ka lynnong shaphang ki Aspect Marker la kdew ba ki aspect marker ki ieng ha 'kajuh' ka jaka ha ka sentens bad ki modality marker. Haba ong 'kajuh' hangne ka mut beit sha ka liang kadiang na ka verb. Ym pat shym kdew katno ki jngai ne jan ia ka verb. Teng teng ka jingjan ka long mar khap bad ka verb, teng teng pat haba don palat ia kawei ka aspect marker bad shuh shuh lada don ha kajuh ka sentens sa kano kano kawei pat ka modality marker, ka jaka jong ka aspect marker ka kynriah noh kham sha kadiang shuh shuh na ka verb. Ka jingkyriah jong ki marker ka shong kat kum ki aiñ ba ka ktien ka buh halor ka jingpyndonkam ia ki. Ka jingdon lang jong ki aspect marker ka ktah ia ka jingmut baroh kawei ka sentens. Kane ka mut ba lada ha ka sentens don lang ka perfective bad habitual marker, ka sentens ka ioh ia ki jingmut na baroh ar ki marker.

Sa kawei ka mat kaba kongsan shaphang kine ki marker ka long ba haba ki ia bujli jaka ka jingmut ruh kham bun sien ka kylla. Haba kren shaphang ka jingiakhleh ki marker, dei ban kdew lypa hangne ba don katto katne ki marker ki bym lah ban ia khleh bad kiwei pat, lane ba ka jingiakhleh ka long tang ha kawei ka rukom. Yn sa nang kdew ia kine katba nang iaid artat.

Mynta ngin peit ia ka **lah** (perfective). Kane ka lah

ban don ha syndah ka Verb haba ym don kiwei pat ki aspect marker nalor jong ka.

Ki lah shoh kba.

Ki lah dep kam.

Hynrei ka **lah** ka kynriah sha kadiang ban ai jaka ia ka **nang** (progressive), **ju** (habitual), **iai** (iterative), **da_m**, **sa ban** (prospective), bad **shu** (indeterminate) kumne harum:

nang

ju

iai

ia

Ki lah

sa ban

shoh kba

da_m

lah_m

shu

dei_m

hap

Kitei ki marker ym tang ba ki bud nadien ka **lah** kumba la kdew, hynrei ki lah ban nang niat ia ka **lah** sha kadiang shuh shuh khnang ban ai jaka ia ki ban ia don lang ha ka sentens e.g.,

ju

iai

ia

Ki lah nang sa ban shoh kba

da_m

dei_m

hap

lah_m

shu

Na kaba la kdew haneng, ka paw shai ba haduh lai tylli ki aspect bad modal marker ki lah ban don ha kajuh ka sentens. Hynrei kam kut tang katne. Haba kdew ia kaba lah ban long (ideally) khlem da kren ia kaba ki paid Khasi ki leh ne kim leh, lah ban ong ba haduh hynriew tylli ki marker ki lah ban don ha shuwa ka verb. Peit ia kane ka sentens harum.

Ki lah nang ju iai ia dei_m shoh kba.

Ki lah sa ban nang shu ia hap shoh kba.

Ki lah sa ban nang ia dei_m shoh kba.

Lehse kiba bun kin ym pyndonkam haduh hynriew tylli ki marker, ar lai lane saw tylli ka long kaba kham ia pyndonkam paitbah. Hynrei kam long ka bym lah long ban don hynriew.

Ki nuksa kiba sha khmat ki pyni shai ba ka **lah** ka lah ban kynriah haduh san jaka na ka Verb ban ai lad ia

kiwei pat ki marker ban don hapdeng jong ka bad ka verb.

Kaba donkam mynta ka long ban peit sa ia ki jingkylla jaka ki marker.

Haba ka **nang** ka bud ia ka **lah** ha kum

Ki lah nang pynkhuid iing.

ka jingmut ka long perfective progressive. Kane ka mut ba kane ka kam pynkhuid iing ka la iaaid shaphrang bad mynta kata hi kata ka kam ka la dep bad kane ka jingngangdep ka long ha shuwa kiwei pat ki kam ki ban bud kiba long kat kum ka jingkhmih lynti. Hynrei lada buh ia ka **nang** ha shuwa ka **lah** ha kum

Ki nang lah pynkhuid ia ka iing...

ka jingmut ka kylla. Hangne ka jingkdew ka long sha ka kam pynkhuid iing kaba la iaaid shaphrang kaba la dep ruh tangba ka don ka jingsngew dukha, ka jingsngew lehnohei jong kata ka jingpynkhuid iing namar kita kiei kiei kiba la khmih lynti ki la kylla khongpong. Lah ban ong ba kane ka sentens ka pynpaw ia ka jingkylla khongpong jong ka khmih lynti.

Ka **lah nang** ka lah ban lam khmat ia ka **iai**, **ia** kumta ba ngi lah ban **ioh** ki sentens kum

Ki lah nang iai ia kren shaphang kane bad ki nongpyniaid shnong.

Hangne ngi iohi ba ka jingmut jong baroh ki aspect marker ka paw bha. Ka jingiakren ka lah iaaid shaphrang, ka jingiakren ka la long bunsien, ka jingiakren ka la long da baroh arliang (nongkren bad nongsngap).

Hynrei ka **lah** (perfective) kam lah ban bud nadien ka **iai** bad **ia**. Hateng hateng ngi iohsngew ki jingong kum kine harum.

Ki iai ia lah_m kyrshan hi ki hynmen kei!

Ki iai ia lah_m kyrshan sah shano?

Kane ka **lah** kaba paw hangne kam dei ka **lah** (perfective) hynrei ka **lah_m** kaba kdew ia ka **jinglah** ym ia ka jingdep. Kine ki sentens ki long ki nuksa kiba pyni ia ka jingiakhleh ki aspect bad modal marker.

Lada ka **lah** ka iaaid ryngkat bad ka **ju**, ka **lah** ka lah ban don nadien lane na khmat, tangba ka jingiabujli jaka ka wallam ia ka jingkylla ha ka jingmut.

Ka lah ju leit iew

Ka ju lah leit iew la katta.

Ka sentens kaba nymgkong ka batai ia ka kam leit iew kum kaba la ju mlien. Hynrei ka sentens kaba ar ka kdew ba ka jinglah dep leit sha iew kat ha kane ka por ka long kaba ju long borabor.

Ka **lah_m** ka lah ban bud ia ka **lah ju** ban pynioh ha ngi ia ki sentens kum

U Mon u lah ju lah_m bam lai tylli ki syiar shisien bam.

Ka **lah** ka lah tang ban lam khmat ia ka **sa ban**. Kam lah satia ban bud nadien jong ka. e.g.,

Nga poi haba ki lah sa ban leit.

**Ki sa ban lah leit.*

Ka modal **lah_m** te ka lah ban don hadien ka **sa ban**.
e.g.,

Ki sa ban lah_m leit.

Ka **lah** lem bad kiwei pat ki aspect marker ha ka jingiaeng lang bad ki modal auxilliary, na ki nuksa ba la kdew sha khmat ngi iohi ba ka kynriah sha kadiang kumta ba baroh ki modal auxilliary ki ieng mar syndah bad ka verb. Kine harum ki long ki nuksa ki ban nang pynskhem shuh shuh ia kane ka jingbatai shaphang ka Khasi.

Ki lah hap leit noh mynhynnin.

Ki lah ju dei_m thung dieng soh mynta u bnai.

U lah ju iai lah_m bam katne.

Ki lah ju nang da_m leit da lade.

Ki lah ju shu leit lypa

Lait noh tang ka **ia** ka bym shah ban pynbud da ka **da_m** bad ka **shu**, hynrei baroh ki modal auxilliary ki ieng syndah syndah ka verb.

**Ki ia da_m leit lang baroh shi shnong.*

Nujor

Ki da_m ia leit lang baroh shi shnong.

**Ki ia shu pynlut ei ia ka por.*

Nujor

Ki shu ia pynlut ei ia ka por.

Ha kiba bun na ki nuksa ba la kdew sha khmat la pyni ia ka jinglah ka **lah** ban ia don lang bad kiwei pat ki aspect bad modal marker. Na kaba yn kdew harum, ngin iohi ba ka **lah** kam lah ban ia don lang bad ka dang (durative₁), da (durative₁) bad sa (sequential). e.g.,

**Ka lah dang shna shuki.*

**Ka lah da (durative₁) wan phai.*

**Ki lah sa pan kwai.*

Ka jingiadon lang ka **lah + dang** kam long kaba biang ha ka Khasi namar ba kaei kaei kaba la dep (perfective) kam lah ban long kaba **dang** (durative) jia ha ka por ba kren. Hynrei ka dang ka lah ban shah bud ha ka lah (dang lah + V) e.g.,

Ki dang lah shna iing.

Ka jingmut jong kane ka long ba kata ka kam shna iing kaba la dep ka long kaba dang dep shen bad ba ha ka jingmut jong u nongkren ka jingshisha ba lah shna iing ka long kaba thymmai bad kaba dang don jingmut haduh ha ka por ba ong ia kane (current relevance).

Kum ka **dang**, ka **da** (durative₁) kam lah ban bud ia ka **lah**. Hynrei ngi ju iohsngew borabor ia ki jingong ha kiba ka kyntien **da** ka bud ia ka **lah**. e.g.,

Ki lah da_m wan, du khatei!

Na ka jingmut kaba don ha kane ka jingong, kata, ba kita ki briew ki lah wan shisha (actually) ngi lah ban sngewthuh ba ka kyntien **da** hangne kam dei ka (durative₁) kum **bam da thiah** hynrei ka dei ka modal auxilliary.

Ka **lah** kam shah ba ka **sa** kan bud ia ka. Lada kine ar ki ia don lang hajuh, ka sa ka dei ban wan ha shuwa ka lah, e.g.,

Ki sa lah nang leit kumno?

Kaba kum kane ka sentens ka long ha ka rukom

jingkylli halor ka jingong lah nang leit khamtam lei lei lada ha ka jingmut u nongong ia katei, ka don ka jingbysngew lah ngeit ba kita ki bried ki lah nang leit. Lada ka **lah** ka bud ia ka **sa**, hynrei ym kum ha kane ka jingpyndonkam bad jingmut kata ka **lah** kam dei ka perfective aspect marker hynrei ka modality marker bad kumta ia ka yn mak lah_m. e.g.,

Ki sa lah_m pat ban iaid biang nangta.

Kane ka sentens ha kaba ka **sa lah_m** ki don lang ka kdew ba ka jinglah (ban iaid nangta) ka long hadien katto katne ki jingjia ia kiba ym shym la kdew hangne bad ka jingmut jong ka **sa** ka dei bha, kumba la kdew sha khmat, ban bud ia kiwei pat ki jingjia ba la jia sha khmat.

Yn ym da donkam shuh ban kdew ia kiwei pat ki jingiakhleh ki aspect bad modality marker namar ha kaba kynthoh ia ka lah (progressive) la kynthoh ruh ia kiwei pat ki aspect marker bad modality marker.